

تلفن همراه، در ابتدا به عنوان تلفنی که قابلیت جابه‌جایی و تحرک دارد، وارد جامعه شد و پس از مدت کوتاهی، به طرز بنیادین شیوهی ارتباط انسان‌ها را با یکدیگر دگرگون کرد. تحقیقات انجام گرفته روی تلفن همراه نشان می‌دهد که دلایل استفاده‌ی اجتماعی از این وسیله در میان دلایل اولیه‌ی پذیرش این فناوری، غایب بوده است. در واقع کسب و کار و امنیت، مهم‌ترین دلایل اولیه برای پذیرش آن بوده‌اند. اما پس از مدت کوتاهی، به استفاده‌ی ارتباطی عمده‌ی کاربران تبدیل شد. [پالنت و دیگران، ۲۰۰۱]

دگرگونی‌های عمده‌ای که فناوری‌های نوین و از آن جمله تلفن همراه در زیست اجتماعی ما انسان‌ها بر جای می‌گذارند، امری پذیرفته شده است. رواج چنین فناوری‌هایی، بسیاری از نظریه‌پردازان را واداشته است تا سخن از عصری جدید در حیات بشری به میان آورند؛ عصر اطلاعات و ارتباطات. تلفن همراه در کنار اینترنت، شاید از اصلی‌ترین نشانه‌های این عصر جدید باشند؛ گرچه اغلب پژوهش‌های اجتماعی تلفن همراه را نادیده گرفته و کمتر به آن پرداخته‌اند، اما در سال‌های اخیر شاهد افزایش مطالعات جامعه‌شناختی در این حوزه بوده‌ایم.

تلفن، به عنوان یکی از راه‌های ارتباطی میان انسان‌ها، غالباً در پژوهش‌های جامعه‌شناسی نادیده گرفته شده است.

جامعه‌شناسان غالباً ارتباطات میان انسان‌ها را به صورت چهره‌به‌چهره و ارتباط از طریق رسانه‌ها (هم‌چون مکتوبات، تلویزیون و رادیو) مورد ملاحظه قرار داده‌اند. با وجود رواج استفاده از تلفن در زندگی روزمره‌ی جوامع مدرن، حتی جامعه‌شناسانی هم‌چون گافمن که به زندگی روزمره پرداخته‌اند نیز، تلفن را نادیده گرفته‌اند و تنها به ارتباطات چهره‌به‌چهره پرداخته‌اند [Katz & Askhus, 2002:10]. جدول ۱، انواع روابط میان انسان‌ها و جایگاه تلفن همراه در آن را نشان می‌دهد.

تأملی در دلایل، کارکردها و معانی فردی و اجتماعی کاربرد

تلفن همراه

- دکتر محمدسعید ذکائی
- استادیار و مدیر گروه مطالعات فرهنگی دانشگاه علامه طباطبایی
- وحید ولی زاده
- کارشناس ارشد مطالعات فرهنگی دانشگاه علامه طباطبایی

فواصل دور امکان پذیر شد. تلفن همراه دومین گام در تغییر بنیادین شیوه‌ی ارتباط انسان‌ها با یکدیگر است. گام اول تلفن بود که امکان صحبت کردن از فاصله‌ای دور را به وجود آورد. تلفن همراه تنها توسعه و گسترش تلفن نیست، چرا که امروزه اکثر مردم تلفن ثابت دارند. قدرت تحرک که تلفن همراه با خود دارد، یک جهش کیفی و یک گام مجزاست.

فروشنندگان تلفن از دهه‌های ۱۸۸۰ تا دهه ۱۹۲۰، در تبلیغات خود بر سودمندی این وسیله در مواقع اضطراری تأکید می‌کردند؛ عملکردی که امروزه بديهی به نظر می‌رسد. در ابتدای دهه‌ی ۱۹۲۰ بود که نقش‌های اجتماعی تلفن نیز آشکار شد. در یک آگهی مربوط به سال ۱۹۳۲ گفته می‌شود: «دوستانی که توسط تلفن با یکدیگر پیوند دارند، اوقات خوشی را می‌گذرانند.» در این زمان بود که تبلیغات نه تنها خانواده، بلکه روابط دوستی را مورد توجه قرار دادند و نه تنها بر کارکرد، بلکه بر تفریح و سرگرمی تأکید کردند.

فیش در بررسی خود نشان می‌دهد که نگرش به تلفن در اوایل قرن بیستم نگاهی ابزاری بود و نه نگاهی اجتماعی. دو دلیل مهم پذیرش تلفن و استفاده از آن، کسب و کار و امنیت بود. براساس دلیل اول، تلفن وسیله‌ای مفید برای روابط کاری به خصوص در تجارت و در میان فعالین تجارت بود و ارتباطات کاری از طریق آن انجام می‌گرفت. دلیل دوم پذیرش تلفن، امنیت بود. با وجود تلفن در خانه، خانم خانه هنگام بیماری، حادثه‌های غیرمترقبه یا نظایر آن، احساس امنیت داشت. اما علی‌رغم این نگاه ابزاری - کارکردی به تلفن، تلفن به سرعت به وسیله‌ای برای معاشرت اجتماعی تبدیل شد.

تلفن همراه نیز ابتدا به منظور امنیت ساخته شد. در اوایل دهه‌ی ۱۹۲۰، پلیس آمریکا به دنبال استفاده از تلفن‌های رادیویی در اتوموبیل‌های گشت خود بود. این فناوری قبلاً در امنیت کشتی‌های اقیانوس پیما توانایی خود را اثبات کرده بود. تحقیقات انجام گرفته روی تلفن همراه نشان می‌دهد که استفاده‌ی

چهره به چهره (دو طرفه)	از طریق ابزارهای تکنیکی (یکطرفه و دو طرفه)	از طریق ابزارهای سنتی (یکطرفه)	از طریق ابزارهای سنتی (یکطرفه)
<ul style="list-style-type: none"> ● مکالمه 	<ul style="list-style-type: none"> ● تلگرام ● تلفن ثابت ● تلفن همراه ● ایمیل ● چت از طریق اینترنت ● ویدیو کنفرانس 	<ul style="list-style-type: none"> ● نامه ● کارت پستال ● بخش نامه ● نامه‌های اداری ● غیره 	<ul style="list-style-type: none"> ● رادیو ● تلویزیون ● کتاب ● مجله ● روزنامه ● اینترنت ● سینما ● ویدیو ● نقاشی (و هنر) ● آگهی‌های تبلیغاتی

از سوی دیگر، فارغ از تفاوت‌های فرهنگی، ارزشی و هنجاری کشورها، رواج و گسترش تلفن همراه مقیاسی جهانی داشته است؛ به طوری که حتی در کشورها و یا مناطقی که به صورت معمول در مقابل نوآوری‌های فناورانه مقاومت می‌کنند نیز به طور وسیعی رواج یافته است. رواج تلفن همراه، خصوصاً در کشورهای جهان سوم که فاقد زیرساخت شبکه‌ی اینترنت همگانی و یا حتی شبکه‌ی خطوط ثابت تلفن بوده‌اند، قابل توجه است.

تاریخچه‌ی مختصر ارتباطات از راه دور

بدون ارتباطات میان افراد و گروه‌ها، به سختی می‌توان از سازمان اجتماعی یا فرهنگ سخن گفت. ارتباطات راه دور که با جامعه‌ی مدرن پیوند خورده است، پدیده‌ای چندان جدید نیست. اگر از تلگراف چشم‌پوشیم، ارتباطات از راه دور، از زمان اختراع تلفن توسط گراهام بل در سال ۱۸۷۶ وجود دارد. با تلفن، ارتباط زنده و مستقیم میان مردم از مکان‌های متفاوت و

اینترنت به عنوان یک نوآوری فناورانه، مباحث بسیار زیادتری را نسبت به تلفن و تلفن همراه در جامعه‌شناسی برانگیخته است. برای مثال، مانوئل کاستلز، در اثر عظیم خود با عنوان «جامعه‌ی شبکه‌ای» (۱۹۹۶)، تمرکز بسیاری بر اینترنت به مثابه یک نوآوری دوران ساز داشته است، در حالی که می‌توان گفت: تلفن همراه را به کلی نادیده گرفته است [Geser, 2004]. چنین پژوهش‌هایی، این واقعیت را نادیده می‌گیرند که در مقایسه با رایانه‌های شخصی و شبکه‌ی اینترنت، انسان‌های بیشتری در زندگی روزمره‌ی خود با تلفن همراه مرتبط هستند و از آن بهره‌ی می‌گیرند. برای مثال، در برخی کشورها تعداد خطوط تلفن همراه از جمعیت کشور پیشی گرفته است (برای نخستین بار در سال ۲۰۰۱، تعداد تلفن‌های همراه در دنیا از تعداد تلویزیون‌ها بیشتر شد [پیشین]). هم چنین می‌توان مشاهده کرد، هزینه‌ای که افراد ماهانه برای تلفن همراه می‌پردازند، نسبت به هزینه‌ای که برای مثال برای استفاده از اینترنت پرداخت می‌کنند، بسیار بالاتر است.

گسترش قابلیت‌های گوشی‌های تلفن همراه (برای مثال انتقال موسیقی، پیام، صوت و تصویر) می‌تواند آن‌ها را جایگزین رایانه‌های شخصی و رایانه‌های همراه سازد

اجتماعی از این وسیله، در میان دلایل اولیه‌ی پذیرش این فناوری غایب بوده است. اما پس از مدت کوتاهی، به وسیله‌ی ارتباطی عمده‌ی کاربران تبدیل شد [پالنت و دیگران، ۲۰۰۱].

رواج تلفن همراه در جامعه بر هنجارهای اجتماعی تأثیر می‌گذارد. چگونگی این تأثیرات، از دغدغه‌های مهم کارشناسان مسائل اجتماعی است. در زمان گسترش تلفن‌های ثابت نیز این دغدغه‌ها وجود داشته‌اند. در سال ۱۹۲۶، یک کمیته‌ی تخصصی که به تأثیر اختراعات جدید بر زندگی مردم می‌پرداخت، تلفن را موضوع کار خود قرار داد. این کمیته سؤالاتی را مطرح کرد و کوشید به آن‌ها بپردازد؛ از جمله این که: «آیا تلفن انسان‌ها را تنبل می‌کند یا فعال‌تر؟ آیا تلفن به زندگی خانوادگی و دید و بازدیدهای دوستانه لطمه خواهد زد؟ همین دغدغه‌ها و یا نظایر آن‌ها، امروزه در مورد تلفن همراه مطرح است.

نگرانی دیگر در مورد استفاده از تلفن، تأثیرات روانی آن بود. در بدو استفاده از تلفن، بر این باور بودند که تلفن با خود اضطراب و تشویش را نیز به همراه می‌آورد. هر لحظه ممکن بود، تلفن حامل خبری ناخوشایند و یا وحشتناک از فاصله‌ای دور باشد. حضور تلفن با فشار روانی که فرد متحمل می‌شد، همراه بود. از طرف دیگر، تلفن انسان‌ها را از مکان‌های عمومی جدا و خانه نشین می‌کرد. روابطی که در حوزه‌ی عمومی اتفاق می‌افتاد و شخص را در پیوند با جمع نگاه می‌داشت، اکنون به واسطه‌ی تلفن دگرگون شده بود و شخص را در انزوا و جدا از جامعه قرار می‌داد. چنین نگرانی‌هایی امروزه نیز برای

استفاده‌کنندگان از تلفن همراه وجود دارد. شخص در هر مکانی اضطراب و تشویش را با خود حمل می‌کند. با این تفاوت که تلفن همراه مانعی برای حضور در مکان‌های عمومی نیست.

برخی معتقدند: صحبت با تلفن همراه در مکان عمومی حاوی تضادی در فضای اجتماعی است که فرض می‌شود، مردم در آن چهره‌ای متفاوت دارند. [پالنت و دیگران، ۲۰۰۱]. نظریه‌ی گافمن در مورد نقاب می‌تواند به ما در فهم این رخداد کمک کند. گافمن چنین می‌پنداشت که افراد هنگام کنش متقابل، می‌کوشند جنبه‌ای از خود را نمایش دهند که مورد پذیرش دیگران باشد. اما کنشگران حتی در حین انجام این عمل می‌دانند که حضورشان ممکن است در اجرای نقش آن‌ها اختلال ایجاد کند. به همین دلیل، کنشگران نیاز به نظارت بر حضار را احساس می‌کنند. به ویژه مراقب عناصری هستند که ممکن است اخلاک‌لگر باشند. کنشگران امیدوارند، خودی را که به حضار نشان می‌دهند، به اندازه‌ای نیرومند باشد که آن‌ها را به همان سان که خودشان می‌خواهند، نمایش دهد. کنشگران هم چنین امیدوارند، نمایش آن‌ها حضارشان را وادارد تا داوطلبانه به دل‌خواه آن‌ها عمل کنند.

گافمن این علاقه‌ی اصلی را به عنوان «مدیریت تأثیرگذاری»^۱ مطرح کرد. این مدیریت شگردهایی را در بر می‌گیرد که کنشگران برای حل مسائلی که احتمالاً ممکن است در این زمینه با آن روبرو شوند، از آن‌ها استفاده می‌کنند. گافمن به دنبال این قیاس‌نمایی از اصطلاح «جلوی صحنه»^۲ صحبت می‌کند. جلوی صحنه، آن بخشی از اجرای نقش است که معمولاً به صورتی ثابت و عمومی اجرا می‌شود تا موقعیت را برای کسانی که نمایش را می‌بینند، مشخص کند. گافمن در قالب مفهوم جلوی صحنه، میان محیط و نمای شخصی تمایز قائل می‌شود. محیط به آن صحنه‌ی فیزیکی اطلاق می‌شود که معمولاً باید آماده باشد تا کنشگران اجرای نقش کنند.

بدون این محیط کنشگران معمولاً نمی‌توانند ایفای نقش کنند. برای مثال، جراح معمولاً به اتاق عمل نیاز دارد و راننده تاکسی به تاکسی. اما نمای شخصی به آن تجهیزات نمایشی اطلاق می‌شود که حضار آن‌ها را از آن اجراکنندگان می‌دانند و از آن‌ها انتظار دارند که این تجهیزات را در صحنه با خود حمل کنند. برای مثال، از جراح انتظار می‌رود که روپوش پزشکی تنش کند و وسایل جراحی در دست داشته باشد [ریترز، ۱۳۷۴: ۲۹۲].

هنگامی که استفاده‌کننده تلفن همراه، از طریق تلفن خود در حال مکالمه است، هم‌زمان در دو فضا قرار دارد: فضایی که به صورت فیزیکی در آن حضور دارد و فضای مجازی مکالمه. هنگامی که تلفن زنگ می‌زند، شخص آگاهانه یا ناخودآگاه تصمیم می‌گیرد که با کدام چهره جواب دهد: چهره‌ای که مطابق با فضای فیزیکی اوست و یا چهره‌ای که مطابق با فضای مکالمه است. کشمکش مهم‌تر میان الزامات رفتاری این دو فضاست که تصمیم‌گیری در این مورد را دشوار می‌سازد. ممکن است که رفتار نامناسب با موقعیت فیزیکی شخص، به نظر اطرافیان او نامعقول برسد. ممکن است شخص به دلیل احترام به فضای مکالمه‌ای، از هنجارهای محیط فیزیکی پیرامون خود تخلف کند.

ارتباطات متنی از طریق SMS می‌تواند در این مواقع نوعی راه‌حل باشد؛ چرا که در معرض دید همگان نیست. می‌توان در فضای ارتباطی متنی، بدون جلب توجه دیگران، بسیار متفاوت از فضای محیط عمل کرد.

تلفن همراه:

کار، زندگی خانوادگی و فراغت:

به صورت متعارف، همواره حوزه‌ی عمومی کار از قلمروی خصوصی خانواده از نظر زمان و مکان آشکارا جدا بوده است. صنعتی شدن و سازمان‌دهی متمرکز کار در محیط کارخانه، وحدت کار و زندگی خانوادگی را که در شیوه‌های کهن‌تر زندگی وجود داشت، از هم گسست و جدایی حوزه‌ی

کار و خانواده را پدید آورد. اما امروزه با پیدایش فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی، از جمله تلفن همراه، این مرزها به شدت مخدوش شده‌اند. اکنون در هر لحظه از زمان کار، باید آماده‌ی تماس از جانب اعضای خانواده و خانه، و درگیر شدن با مسائل خانوادگی بود. و به همین سان، در خلوت‌ترین قلمروهای خانوادگی، هر لحظه امکان طرح مسئله‌ای کاری توسط تلفن همراه وجود دارد. تلفن همراه تأثیرات مهمی بر تجربه‌ی ما از زمان گذاشته است.

برخی این موضوع را خطری برای کیفیت زندگی مدرن می‌دانند و معتقدند: مراحل پیشرفته‌تر نظام سرمایه‌داری، در جهت استفاده‌ی حداکثر از توانایی کار انسان‌ها، تمام زندگی را در اشغال خود گرفته است. از نظر برخی دیگر، این تغییرات فرصت‌نوینی را برای یکپارچه‌سازی کار و زندگی خانوادگی مهیا کرده است.

تلفن همراه قابلیت هماهنگ کردن فعالیت‌ها، به خصوص در فواصل دور را افزایش می‌دهد. در واقع تلفن همراه می‌تواند، جریان کار را سرعت و سهولت ببخشد. این قابلیت تلفن همراه در صرفه‌جویی زمان، ارتباط مستقیمی با خانه و زندگی خانوادگی دارد. گفته می‌شود که به این صورت زمان بیشتری برای زندگی خانوادگی باقی می‌ماند. از طرف دیگر، ممکن است گفته شود: در دست‌رس بودن مدام باعث می‌شود تا به شخص فشار بیشتری وارد شود.

تلفن همراه تنها ابزار کار و یا فعالیت‌های خانگی نیست، بلکه هم‌چنین ابزاری برای فعالیت‌های فراغتی است. خارج از محل کار و حوزه‌ی خانوادگی، نقش تلفن همراه در فراغت و فرهنگ مصرفی در حال گسترش، به خصوص در میان نسل‌های جوان‌تر، قابل ردیابی است. تلفن همراه با مفاهیم مصرف و تحرک مرتبط است.

مانوئل کاستلز، ضمن مطرح کردن مفهوم تأثیرگذار «جامعه‌ی شبکه‌ای» (۱۹۹۸)، اگرچه بسیار کم، به تلفن همراه می‌پردازد. او ویژگی مهم

عصر اطلاعات را شبکه‌ای شدن از طریق رسانه‌های جدید می‌داند. در جامعه‌ی شبکه‌ای، مفاهیم زمان و مکان معانی تازه‌ای پیدا کرده‌اند که با معانی سنتی آن‌ها در جوامع ماقبل مدرن و یا حتی صنعتی تفاوت دارد. انتقال آنی اطلاعات، داده‌ها و سرمایه‌ها، و امکان ارتباط هم‌زمان میان افراد در نقاط متفاوت، عملاً فواصل زمانی را از میان برداشته است و نظم طبیعی دوران قدیم یا چارچوب‌های مکانیکی جهان صنعتی را به کلی دگرگون ساخته است. مکان نیز به نوبه‌ی خود با مفهوم دست‌رسی یا عدم دست‌رسی به اطلاعات و ابزار انتقال و پردازش آن ارتباط پیدا کرده و به این اعتبار، «حضور در مکان» معنای تازه‌ای به خود گرفته است که می‌تواند تعیین‌کننده‌ی ارتباط و اتصال شخص به جامعه‌ی شبکه‌ای و یا طرد و حذف او از این مکان فراگیر و در عین حال انحصاری به‌شمار آید.

جامعه‌شناسی تلفن همراه

گسترش قابلیت‌های گوشی‌های تلفن همراه (برای مثال انتقال موسیقی، پیام، صوت و تصویر) می‌تواند آن‌ها را جایگزین رایانه‌های شخصی و رایانه‌های همراه سازد. علاوه بر این قابلیت‌ها، تلفن همراه از مزیت‌هایی چون سبکی و کوچکی، سادگی و سهولت استفاده، انرژی کمتر مورد نیاز، و مواردی مشابه برخوردار است که به خصوص به رواج آن در میان نوجوانان و جوانان و نیز گروه‌های حاشیه‌ای‌تر جامعه کمک کرده است. البته استفاده از تلفن همراه در ابتدا در انحصار طبقات متوسط به بالا و عموماً مردانی بود که استفاده‌ی حرفه‌ای و شغلی از آن داشتند [Roos, 1993]. در پیمایشی که در سال ۱۹۹۶ انجام شد، تنها ۱۴ درصد مکالمات انجام شده توسط گوشی همراه، به امور شخصی و دوستانه اختصاص داشت [Fortunati, 2002: 51]. اما در مدت کوتاهی طبقات پایین، و زنان و جوانان نیز به کاربران تلفن همراه پیوستند. تلفن همراه در مدت کوتاهی، از ابزاری در خدمت مشاغل صنعتی و نیز تجارت، به وسیله‌ای با کاربردهای بسیار متنوع

تبدیل شد؛ به طوری که اکنون بیشترین استفاده از پیام های کوتاه را نوجوانان انجام می دهند [Lasen, 2001 a: 7 & 24].

بسیاری معتقدند که تلفن همراه مرزهای موجود اجتماعی را می شکند و قلمرویی جدید پدید می آورد که فارغ از جنسیت، سن، پس زمینه ی فرهنگی، ثروت، درآمد و سلسله مراتب اجتماعی عمل می کند. برای مثال، پژوهشی در نروژ نشان داده است که پذیرش تلفن همراه بین هر دو جنس و نیز فرزندان با پس زمینه های فرهنگی متفاوت، یکسان است. هم چنین، نفوذ آن در میان جوانان تقریباً تکمیل شده است [Puro, 2002: 20 & 21]. اما علی رغم ضریب نفوذ بالای تلفن همراه، الگوهای استفاده از آن به شدت با اختلافات و تفاوت های اجتماعی و نقش های اجتماعی گره خورده است.

برخلاف بسیاری از وسایل الکترونیکی هم چون رایانه، تلویزیون و غیره، گوشی های تلفن همراه را می توان برحسب علائق شخصی تهیه کرد؛ با انتخاب رنگ مورد نظر، آهنگ مورد علاقه برای زنگ تلفن و یا تصویر نمایشگر آن. حتی می توان تلفن همراه را شخصی کرد. در نتیجه، تلفن همراه بسیاری از عوامل اجتماعی را در خود منعکس می کند. برای مثال، گوشی های بارنگ های شادتر، ملایم تر و ابعاد ظریف تر، زنانه، و برعکس آن، مردانه

تلقی می شود. پالن و همکاران او در تحقیقی (۲۰۰۱) نشان داده اند، استفاده کنندگان تلفن همراه ابتدا تصور محدودی از این فناوری نوین و ضرورت آن دارند. اما با گذشت زمان کاربردهای آنان طیف وسیع تری را شامل می شود.

انگیزه ی اولیه ی اغلب کاربران گوشی همراه، استفاده های ابزاری و نیز به کارگیری در موقعیت های اضطراری است. با این حال با گذشت زمان، انگیزه های کاربران تغییر می یابد. اگر در ابتدا تلفن همراه در موقعیت های ضروری به کار می آمد، کم کم به جزئی از زندگی عادی و معمولی تبدیل می شود و در موقعیت هایی معمولی و در تار و پود ارتباطات روزمره از آن استفاده می شود. با افزایش مدت استفاده از تلفن همراه، تغییری از کاربردهای ابزاری آن به کاربردهای غیرابزاری شکل می گیرد. ارتباط مداوم باعث ایجاد رابطه های عمیق تر عاطفی و احساساتی می شود و به افزایش اعتماد و هم بستگی و سرمایه ی اجتماعی می انجامد.

تلفن همراه در موقعیت هایی، از حریم خصوصی فرد و حق لذت بردن از «بی اعتنائی مدنی»^۳ (مفهومی از گافمن)، در موقعیت های شلوغ و پرجمعیت که فرد میان تعداد زیادی غریبه قرار دارد، دفاع می کند. [Haddon, 2000; Cooper, 2000]. همراه داشتن آن، به

خصوص امتیازاتی را برای زنان که تمایل ندارند، در محیط های عمومی خود را تنها نشان دهند، به همراه دارد. تنها بودن از یک طرف منزلت اجتماعی آنان را پایین می آورد و از طرف دیگر ممکن است، آن ها را در معرض مزاحمت مردان بیگانه قرار دهد. در چنین وضعیتی، تلفن همراه وسیله ای بسیار سودمند تلقی می شود و انتقال دهنده ی این پیام است که اگرچه من به لحاظ فیزیکی تنها هستم، اما هر لحظه در شبکه ی روابط اجتماعی خود قرار دارم. فاکس در پژوهش خود می گوید: ما در مطالعات میدانی خود متوجه شدیم، زنانی که تنها زندگی می کنند، به طور فزاینده ای از تلفن همراه به عنوان سپر و محافظی در برابر محیط پیرامون خود استفاده می کنند [Fox, 2001].

این ویژگی تلفن همراه می تواند تا حدی به محدود شدن روابط اجتماعی نیز بینجامد. از آن جا که همیشه امکان تماس با افراد آشنا وجود دارد، فرد در هر محیطی هنوز در روابط اجتماعی قبلی خود قرار دارد. در واقع، تلفن همراه که برخلاف تلفن ثابت معمولاً شماره ی آن تنها در اختیار دوستان بسیار نزدیک قرار دارد، می تواند در برابر جذب افراد در شبکه های اجتماعی جدید محدودیت به وجود آورد و او را در شبکه های از پیش موجود، تثبیت کند. اما از سوی دیگر، با حذف قیودات زمانی و مکانی، قابلیت جدیدی به اجتماعات انسانی می بخشد.

تلفن همراه تنها ابزار کار و یا فعالیت های خانگی نیست، بلکه هم چنین ابزاری برای فعالیت های فراغتی است. خارج از محل کار و حوزه ی خانوادگی، نقش تلفن همراه در فراغت و فرهنگ مصرفی در حال گسترش، به خصوص در میان نسل های جوان تر، قابل ردیابی است

Research Center, Oxford. <http://www.sirc.org/publik/gossip.shtml>.

5. Gergen, Kenneth J. (2002): The challenge of absent presence. (In: Katz, James E./Aakhus Mark A. (eds.) Perpetual Contact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance. Cambridge University Press, Cambridge, pp.227-241).

6. Geser, Hans, (2004). Towards a Sociological Theory of the Mobile Phone <http://socio.ch/mobile/t-ger1.pdf>.

7. Haddon, Leslie (2000). The Social Consequences of Mobile Telephony: Framing. Oslo.

8. Kasesniemi, Eija-Liisa & Rautiainen, Pirjo (2002). Mobile culture of children and teenagers in Finland. (In: Katz, James E./Aakhus Mark A. (eds.): Perpetual Contact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance. Cambridge University Press Cambridge, pp. 170-192).

9. Jameson, Fredric *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*. Duke UP, 1991.

10. Katz, J.E. (1999): Connections, Social and Cultural Studies of the Telephone in American Life. London: Transaction.

11. Lasen, Amparo (2002a). The Social Shaping of Fixed and Mobile Networks: A Historical Comparison, DWRC, University of Surrey.

12. (2002b). A comparative Study of Mobile Phone Use in London, Madrid and Paris.

13. Licoppe, Christian/Heurtin (2002). Jean-Philippe France: preserving the image. (In: Katz, James E./Aakhus Mark A. (eds.): Perpetual Contact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance. Cambridge University Press, Cambridge, pp.94-109).

14. Palen, Leysia/Salzman, Marilyn/Youngs, Ed (2001). Going Wireless: Behavior & Practice of New Mobile Phone Users. Boulder CO. http://www.cs.colorado.edu/~7Epalen/Papers/csw_Palen.pdf.

15. Puro, Jukka-Pekka (2002). Finland: a mobile culture. (In: Katz, James E./Aakhus, Mark A. (eds.): Perpetual Contact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance. Cambridge University Press Cambridge 2002; pp.19-29).

16. Roos, J.P. (1993). Sociology of Cellular Telephone: The Nordic Model (Published in Telecommunications Policy, Vol. 17, Nr 6, August).

آن‌ها مسئولیم. این موضوع باعث می‌شود، ما هرچه بیشتر به سوژه‌ای برای کنترل اجتماعی تبدیل شویم [Katz, 1999:17]. ویژگی فوق در مورد جوانان می‌تواند به اعمال کنترل و اقتدار بیشتر والدین و افزایش نظارت آن‌ها بینجامد.

از سوی دیگر، تلفن همراه باعث گسترده‌تر شدن سطوحی ثانوی در روابط اجتماعی می‌شود. حوزه‌ای از روابط ضعیف‌تر که تنها در شرایط خاص فعال می‌شود. (به عنوان مثال در زمانی که در جستجوی شغل و یا آپارتمان جدید هستیم.) با این حال تلفن همراه به تقویت روابط نزدیک میان افراد نیز کمک می‌کند. این کار از طریق برقراری روابط در زمان‌هایی که از نظر مکانی افراد با یکدیگر فاصله دارند انجام می‌شود.

تحقیقات و مفاهیم ارائه شده در این مقاله کوتاه برخی از ابعاد تحول اجتماعی را در رابطه با پذیرش تلفن همراه در زندگی روزمره انسان‌ها نشان می‌دهد. این تکنولوژی دگرگونی‌های شدیدی را با خود حمل می‌کند. آماده بودن در برابر آن و بهره‌وری مفیدتری که بتواند جنبه‌های تاریک آن را تضعیف کرده و جنبه‌های روشن آن را تشدید کند به فهم گسترده‌تر ما از این پدیده و پژوهش‌های تجربی و میدانی متعددی نیاز دارد.

زیر نویس:

1. impression management
2. fornt stage
3. Civic inattention

منابع:

۱. هاروی، دانا (۱۳۸۶). مانیفست سایبرگ. ترجمه‌ی امین قضایی. نشر گل آذین. تهران.
2. Castells, manuel, 1999: The rise of the netwok society, Blackwell publishers ltd, oxford
3. Fortunati, Leopoldina (2002). Italy: stereotypes, true and false. (In:Katz, James E./Aakhus, Mark A. (eds.) Perpetual Contact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 42-62.
4. Fox, Kate (2001). Evolution, Alienation and Gossip. The role of mobile telecommunications in the 21st century. Social Issues

از دیگر مشخصه‌های قابل بررسی تلفن همراه، زبان‌های خاص و غیراستاندارد است. برخلاف تلفن ثابت که با خود الگوهای ثابت و یکسان زبانی را به همراه آورد (برای مثال الو... چه خیر... سلام برسونین... و غیره)، تلفن همراه زبان‌های متفاوت و خاص را که در هر حلقه‌ی دوستانه با یکدیگر متمایز است، رواج داده است. این مشخصه به خصوص در پیام‌های کوتاه مشاهده می‌شود [geser,2004]. تلفن همراه در اضطراب‌ها و فشارهای ناشی از نقش‌های متفاوت اجتماعی افراد تأثیر متضادی دارد. همان‌طور که بسیاری از جامعه‌شناسان نشان داده‌اند، در جوامع مدرن افراد مجبورند، نقش‌های متفاوت اجتماعی را برعهده بگیرند. تلفن همراه می‌تواند، در انعطاف‌پذیری در ایفای این نقش‌های مختلف نقش مثبتی داشته باشد و به افراد امکان می‌دهد که بدون نیاز به تغییر مکان، نقش‌های خود را عوض کنند. در نتیجه برای مثال، زنان می‌توانند در محل کار نقش مادری را نیز ایفا کنند و یا در خانه کار کنند. در این معنا، تلفن همراه یک فناوری پست مدرن است که به مخدوش شدن این مرزبندی‌ها کمک می‌کند. تلفن همراه هم‌چون بسیاری از فناوری‌های جدید، با ارائه‌ی گزینه‌های بیشتر و متنوع‌تر به فرد و یا گروه اجتماعی، قدرت بیشتری به آن‌ها می‌دهد. اما در تمام این موارد، آزادی و خودمختاری، و مسئولیت و کنترل اجتماعی را نیز افزایش می‌دهد. برای مثال، دیگر نمی‌توان برای تأخیر در تماس‌ها بهانه‌ی نبود امکان تماس را آورد.

تحقیقی که در فنلاند روی استفاده‌ی نوجوانان از تلفن همراه انجام پذیرفته است نشان می‌دهد، فرستندگان پیام‌های کوتاه انتظار دارند، ظرف ۱۵ تا ۳۰ دقیقه پاسخی دریافت کنند. انتظار می‌رود که پاسخ‌هایی که بعد از این مدت ارسال می‌شوند، با نوعی معذرت‌خواهی همراه باشند [Kasesniemi & Rautiainen, 2002: 186]. در حقیقت، تلفن همراه باعث شده است تا ما پاسخ‌گوتر باشیم؛ چه در برابر کنش‌هایمان و چه در برابر افرادی که فرض می‌شود در برابر